

Lélekből festett képek

A futó szemléltet elbűvöli a képek gazdag szinkavalkádja, a figyelmesebbet, aki időt szán a befogadásra, meg is szólítja szimbólumvilága, és megérinti valami abból, ami a művésznőben zajlott alkotáskor. **Lakatos Klára** grafikussal, festőművésszel beszélgetünk életútjáról, alkotómunkájáról, művészi hitvallásáról.

– Ötvenöt évesen elmondhatom, hogy nagy utat tettem meg. *Tyukodon*, az ukrán-román határ közelében fekvő szabolcsi faluban nőttem fel. A világ legszebb gyerekkora volt az enyém, tele csodákkal, gyönyörű történetekkel, a mező legszebb virágaival. Imádtam az évszakokat, a természetet, a szépségét és a ridegségét is. Télen negyven centis hóban is kellett iskolába menni, vagy a falu széléről vízért a kúthoz. Nagyanyám felkelt hajnalban, megetette az állatokat, utat ásott a hóban lapáttal, hogy menni tudjunk. Meg kellett küzdeni minden korty vízért, ezért is voltam később olyan erős.

– A szép emlékeken kívül mit hozott magával ebből a gyerekkorból?

– Tyukodon nem túl sok cigány család élt, és nem beszéltek cigány nyelven. Az osztályban én voltam egyedül roma, de soha nem éreztem magam kiközösítve, nem tapasztaltam semmi megkülönböztetést. A pedagógusaink mindent megtettek, hogy kihozzák belőlünk, ami bennünk rejlik, nem hagyták elveszni a tehetséget. Paraszti kultúrában nőttem fel a községben, de ugyanúgy ismertem a cigány kultúrát is. Mintha az egyik az apám, a másik az anyám lenne, és így van ez a mai napig. A falu citerazenekarában énekeltem, néptáncosként és a kóruossal megyei versenyeket nyertünk. A hetvenes években kevés tanult ember volt még a cigányok között, de nagybátyám könyvespolcán sorakoztak a könyvek. Ezeket petróleumlámpa mellett olvastam. Könyvek között nőttem fel, nagyon szép tizennégy év volt ez az életemben. Mai napig köszönöm a falunak, a pedagógusoknak, a nagyszüleimnek, hogy boldog gyerekkorom lehetett.

– Hogyan került innen Budapestre, és mit jelentett ez a váltás az életében?

– Nyíregyházán zenét tanultam volna, de ezt a család nem tudta finanszírozni. Szakmát kellett tanulni. Budapestre jöttem a Békés Glasz Imre Kereskedelmi Szakmunkásképzőbe, kollégiumba kerültem. Bár ez nem az én világom volt, elvégeztem és dolgoztam is a Közért vállalatnál. A kollégista társaimmal nemigen találtam meg a hangot, az ő szórakozásaikba nem tudtam bekapcsolódni, nem jártam se diszkóba, se sörözni. Tizennyolc évesen férjhez mentem, és ebből a házasságból született három év múlva a kislányom. Zuglóban éltem csaknem húsz évig, az önkormányzat oktatási bizottságának is tagja voltam, civil szervezetet vezettem.

– Mikor és hogyan kapcsolódott be a roma kulturális életbe, és mi ösztönözte a továbbtanulásra?

– A rendszerváltozás után ismerkedtem meg Lakatos Menyhérttel. Őt már otthon Szabolcsban hallottam a rádióban, tízévesen nagyon büszke voltam rá, és megfogadtam, hogy meg fogom keresni. Álmomban sem gondoltam, de újságíró lettem a Romano Nyevipénél. (*Cigány Újság – a szerk.*) Később dolgoztam a Phralipében, az Amaro Dromban, majd a Khetano Dromban is. A Radio C-ben rövid ideig gyermekműsort vezettem. Itt ismerkedtem meg számos jelentős, ma is aktívan tevékenykedő személyiséggel, köztük Szolnoki Csanya Zsolt költővel, aki társam is volt egyben. Az ő költészete is inspirált a fekete-fehér alkotásaim létrejöttében: *Naplókísérel* című kötetét én illusztráltam.

A kilencvenes években bekapcsolódtam a roma szerveződésbe, itt ismerkedtem meg Péli Tamással, Lakatos Menyhérttel, Szepesi Józseffel, Rosztás-Farkas Györggyel, Nagy Gusztávval, Kárpáthy Gyulával. Utóbbi volt az, aki nagyon biztatott, bátorított, hogy tanuljak. A hároméves kislányom mellett érettségiztem le a Szabó Ervin Gimnázium esti tagozatán. Ezután már magamtól tanultam tovább, mert megéreztem, hogy milyen jó tanulni, sikereket elérni. Művelődésszervezés szakra mentem a pécsi főiskolára, bár már akkor inkább a pedagógusi pályát javasolták nekem.

– Mit jelentett a továbbtanulás és mivel kezdett foglalkozni utána?

– Éjszakákon keresztül a hideg konyhában nagykabátban tanultam, mert a gyerek mellett csak akkor volt időm, és idegen szavak szótárával, mert csak így értettem meg mindent. De a nehéz körülmények között is teljesítettem, hogy bizonyítsak önmagamnak és a gyerekemnek, mert példakép akartam lenni az ő számára is. Szeretettel emlékezem a pécsi egyetemi tanáira, akik hittek bennem, és rávezettek az értő tanulásra. Én nem hittem magamban, de ők igazi pedagógusként igen. A néhány nagyszerű ember felülmúlja azokat, akik előítélettel viseltettek velem szemben, nekik köszönhetem, hogy nyitott maradtam, szeretek tanulni, viszonyítási alapokat keresek a saját véleményem kialakításához, gondolkodom, nem fogadom el feltétlenül, amit tálalnak. Nekik köszönhetem azt a személetet, hogy kicsit kételkedni kell, végiggondolni, nem mindjárt mindent hinni.

A főiskola után kiegészítő szakot végeztem az egyetemi diplomáért. Ennek ellenére a művelődésszervezői végzettséggel nem tudtam elhelyezkedni, úgyhogy a budapesti VII. kerületi *Baross Gábor Általános Iskolába* kerültem. Ide tulajdonképpen azért vettek fel, hogy én kommunikáljak a szülőkkel. A gyerekekkel pedig a délutáni szabadidőben festeni kezdtem, majd ebből cigány nyelv és népismereti szakkört is kialakítottam, ezt már művelődésszervezőként. *Cigány család otthon* címmel kerületi rajzpályázatot szerveztem.

– Hogyan indult a művészi pályája?

– Nagyon sok és sokrétű tevékenységet végeztem akkor egyszerre, párhuzamosan. Mindez már '96-ban történt. Először csak magam számára kezdtem rajzolni, éreztem, hogy akkor megnyugszom, jobban érzem magam. A gyerekekkel zenét hallgattunk, formákat festettünk, alternatív világú képek jöttek ki ebből, sokat tanultam az ő látásmódjukból is. A belső motivációm az volt, hogy hagyjak hátra valamit magam után. Ez a fekete filcrajzok, fekete-fehér fák korszaka. Megismertem *Péli Tamást*, *Bada Mártát*, *Szécsi Magdát*, *Bari Károlyt*, *Pongor Beri Károlyt*, ők is hatottak rám, motiváltak. Kezdetben nem gondoltam, hogy művészet, amit csinállok. Egyszer megmutattam a rajzaimat *Kerékyártó István* művészettörténésznek. Ő fedezett fel tulajdonképpen, és elhívott a Tállyai Közép-Európai Művésztelepre, hogy feltöltődjek, másokkal is találkozzam. Itt többféle technikát és művészt megismertem, láttam, hogyan dolgoznak mások. Velük állítottam ki először én is 1997-ben. Aztán minden évben részt vettem az alkotótábor munkájában, bátrabban mertem elrugaszkodni a fekete-fehér fáktól. A Baross Gábor Általános Iskolában egy kollégám is sokra értékelte a rajzaimat, ő küldte el őket *Szikszi Károlynak*, és így jelentek meg az *Élet és Irodalom* 2002. november eleji számában.

– Hogyan fonódott össze az a sokféle tevékenység, amivel foglalkozott?

– A pályafutásom szépen együtt haladt a tanulással és a gyerekekkel való foglalkozással, erősen összetartoznak ezek. Dolgoztam, tanultam, a *Roma Kulturális Klubegyesületet* vezettem egészen 2010-ig, a *Napénekéj Művészeti Csoportot* Erzsébetvárosban, a *Napraforgó* gyermekcsoportot, Biatorbágyon ifjúsági segítőként tartottam foglalkozásokat roma és nem roma gyerekeknek, a tatárszentgyörgyi iskolában is voltam. Biztosan kimarad valami a felsorolásból, nagyon sok képzőművészetre épülő délutáni szakkört vezettem gyerekeknek. Ebben mentori és képzőművészeti tevékenység is volt. Miközben rajzoltunk, festettünk, lehetőségem volt rengeteg népismereti tudás átadására, így ez identitásfejlesztő munka is volt. A Rigó utcai nyelviskolában vizsgáztató tanárként, a Montessori Gimnáziumban 2002-től tizenkét éven keresztül cigány nyelvtanárként dolgoztam, érettségiztettem is. A művelődésszervező diplomámmal nem is annyira művelődési házakban tevékenykedtem, inkább iskolákban vagy vállalkozóként. Miközben eljutottam a pedagógia tanári mesterszak abszolutóriumig, már nem vagyok biztos abban, hogy a mai iskolai keretek között részt akarok venni az oktatásban.

– *Hogyan illeszkedik ebbe a pályába a Tegyel a tűzre, nagyapám! című mesekönyve?*

– Nagyapám nagyon sokat jelentett számomra. Ő soha nem mesélt könyvből, a téli estéken azzal a hosszú nagy kezével megrakta a csikóspórt, és tököt süített, közben cigány meséket mesélt. Ezekből csak foszlányok maradtak meg bennem, de erre építettem a mesekötetemet. Fontosnak éreztem, hogy továbbadjam ezeket a történeteket, hadd ismerjék meg a mai gyerekek is, és hogy emléket állítsak ezzel a nagyapámnak, akinek nagyon sokat, a cigány nyelvet is köszönhetem. A családban ugyan mindenki beszélt cigányul, de csak ő szorgalmazta, hogy cigányul beszéljen velem. Ezt az örökséget a nagyapámnak köszönhetem. Így jött létre ez a kétnyelvű mesekönyv a saját illusztrációimmal, a fekete-fehér fákkal.

– *Mit mond a képeiről és az alkotás folyamatáról? Hogyan születnek a képei?*

– Az elején csak rajzoltam, aztán a festészet folyamattá vált. Kerékgyártó azt mondta, hogy a figuratív és non-figuratív festészet mezsgyevilágán járok, Choli pedig tréfásan rossz cigány dadaistának nevezett. Kerékgyártónak abban igaza van, hogy non-figuratívból indult ez az alkotási folyamat, közben néha figuratívvá válik, majd visszafolyik non-figuratívba. Én inkább szimbólumkultúrának nevezem. Benne van mindegyikben az aktuális sérülésem, az esemény, ami történt velem. Ha valaki másnak is mond valamit, akkor már elértem a célomat, örülök, ha valaki észreveszi benne a szépet és csúnyát is, mert az érti az én lelkemet. A szimbólumaimmal közlök valamit, az én felfogásom szerint ugyanis a művésznek az a dolga, hogy hasson. Nem akarom megkeseríteni az embereket, nem akarom rájuk zúdítani azt a sok szomorúságot, ami most bennem van, de azért olykor így sikerül. Olyan ez, mint egy nyilvános sírás. Sokan hatottak rám, akiket már említettem, szeretem Chagallt, El Kazovszkijt. Én az egyéni jellegzetességeimet megőrző lélekfestő vagyok, lélekből jövő festészet, amit csinálok.

– *Bár úgy véli, rossz hatással van a közösségi háló az emberi kapcsolatokra, ismerősei örömeire meg-megoszt a Facebook oldalán néhány friss alkotást. Azért is örülhetünk ennek, mert ilyen módon megismerhetjük utóbbi időben keletkezett munkáit.*

– 2010 előtt sok kiállításom volt, de utána is, például a Galary8-ban Szatmári Mandalák címmel. 2019-ben pedig a Velencei Biennálén kiállításra került a Sorsmandala című alkotásom. Ami bennem volt idáig, mindent átadtam. Most megtorpantam. Belső érzésekből, örömből, keserűségből, küzdelmekből, szeretetből, szerelemből állt össze a munkám, és ehhez most hiányzik a mindentől független művészeti terep. Megváltozott az embereknek az értékekről szóló elgondolása, sokan elmentek a régiiek közül, és most nincs olyan közeg, amellyel közösek lennének a gyökereink. Ha nem lett volna szép gyerekkorom, most nem tudnék visszanyúlni semmihez. Nemrég volt az általános iskolai negyven éves osztálytalálkozó. Ekkor készítettem a Gyökerek című képet. Ez a viszontlátás nagy erőt adott nekem, jó volt megölelni egymást, és érezni, hogy büszkék rám. Ezért is érdemes volt mindent végigcsinálni. Már a következő találkozót tervezzük, addigra minden osztálytársamnak készítek egy képet, hogy ott legyen náluk az alkotásom, a névjegyem, mert magamból csak ezt tudom adni. Ezt egy kiállítással egybekötve tervezem majd megvalósítani.

– *Kívánjuk, hogy hamarosan sikerüljön ez is, valamint további alkotókedvet és jó egészséget!*

Balányi Klára

Látogasson el honlapunkra: www.nemzetisegek.hu